

VĒSTURES AVOTI

Ēriks Jēkabsons

LATVIJAS KONSULA ĻEŅINGRADĀ GEORGA BIENIEKA IZRAIDĪŠANA NO PADOMJU SAVIENĪBAS 1934. GADA BEIGĀS

Pagājušā gadsimta 30. gadu pirmajā pusē Eiropas mērogā ievērojami pieauga Padomju Savienības starptautiskā loma un nozīme. Minēto izraisīja pirmām kārtām PSRS nostājas maiņa pret Tautu Savienību (1934. gada septembrī Padomju Savienība tika uzņemta šajā kolektīvās drošības organizācijā) un nosacīta Francijas–PSRS tuvināšanās, sākot ar 1933. gadu plānojot noslēgt t.s. Austrumu pakto, kas garantētu drošību (pirmkārt no nacionālsociālistiskās Vācijas revanšisma, iebiedējot Vāciju). Baltijas valstis un Polija vērigi sekoja šim norisēm. Latvijas attiecības ar Padomju Savienību bija sarežģītas, kaut arī 1932. gada februārī starp abām valstīm bija parakstīts neuzbrukšanas līgums (šajā gadā PSRS noslēdza šādus līgumus arī ar citām reģiona valstīm – Poliju, Igauniju, Somiju un Rumāniju), turklāt 1934. gada aprīlī tas tika pagarināts. Tāpat 1933. gada jūlijā Latvija kopā ar Igauniju, Poliju, PSRS un citām zemēm parakstīja konvenciju “Par agresijas definīciju”, bet 1933. gada decembrī tika parakstīts jauns Latvijas un PSRS tirdzniecības līgums. Tomēr Latvijas valdībā un Ārlietu ministrijā joprojām pastāvēja nopietnas bažas par PSRS tālejošajiem politiskajiem mērķiem reģionā, kas rezultējās arī piesardzīgajā nostājā pret Austrumu pakta ideju. Vēsturnieks Aivars Stranga pamatoti konstatē, ka Latvija pauda ieinteresētību, lai paktā piedalītos arī Vācija, Polija un PSRS, dalībvalstīm respektējot reģionā esošo stāvokli. 1934. gada otrā puse pagāja veltās cerībās, ka pakto izdosies noslēgt, ko liedza gan Vācijas un Polijas nostāja, gan savstarpējās nesaskaņas un politikas realizētāju ambīcijas.¹

Šādā situācijā Latvijas valdībā ar pamatotām bažām tika uzverts faktiski ārkārtējais incidents, kas zināmā mērā varēja no-

pietni iespaidot Latvijas un PSRS attiecības 1934. gada beigās – 1935. gada sākumā, pat izraisot starptautisku skandālu. Incidents saistījās ar Latvijas konsulātu (1924.–1932. gadā – ģenerālkonsulāts) Ļeņingradā, kas darbību bija uzsācis jau 1920. gadā, turklāt incidenta rezultātā no Padomju Savienības tika izraidīts konsuls Georgs Bisenieks, apvainojot viņu saistībā ar Ļeņingradas apgabala partijas komitejas sekretāra Sergeja Kirova nogalināšanu.

1934. gada 1. decembra pēcpusdienā Ļeņingradā, ierodoties savā darbavietā – Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas Ļeņingradas apgabala komitejā Smoļņija ēkā, atentātā tika nogalināts S. Kirovs – viens no ietekmīgākajiem un populārākajiem partijas lideriem. Uzbrucējs bija Leonīds Nikolajevs,² kurš nošāva Kirovu, koridorā pieskrienot viņam no aizmugures, un pēc tam nesekmīgi centās nošauties pats (turklāt jau 1934. gada 15. oktobrī Kirova apsardzes darbinieki bija aizturējuši Nikolajevu pie augstā priekšnieka nama, pie viņa tika atrasts reģistrēts revolveris, taču pēc dokumentu pārbaudes Nikolajevu atbrīvoja).

Krievu vēsturnieku pētījumi (balstoties pirmkārt uz L. Nikolajeva lietas izmeklēšanas materiāliem) un nesen atklātībai nodotā Nikolajeva dienasgrāmata apliecina, ka līdzšinējās, vēl arvien līdz galam neskaidrā notikuma versijas (pagaidām atslepenota vien daļa no Krievijas Federālā drošības dienesta arhīvā esošajiem vairāk nekā 50 šīs lietas materiālu sējumiem) – par partijas vadības (personiski J. Staļina) lomu atentāta organizēšanā nolūkā atbrīvoties no Kirova kā pārlieku populāra partijas funkcionāra, par Nikolajeva kā organizētas grupas dalībnieka darbību – jāuzskata par nepamatotām. (Tomēr jāatzīst, ka joprojām pastāv arī nopietnas liecības par S. Kirova romantisku saistību gan ar M. Drauli, gan citām sievietēm, piemēram, baletdejojājām.) Ar zināmu lielumkāpību sirgstošā uzbrucēja motīvs bijis personisks, saistīts vai nu ar ambicioza karjerista aizvainojumu par izslēgšanu no partijas un ērtā ierēdņa amata zaudējumu Partijas vēstures institūtā, vai greizsirdību, jo pastāv nopietnas liecības par romantiska rakstura sakaru starp S. Kirovu un M. Drauli.

Nav izslēdzama abu faktoru esamība, kas netieši izriet arī no Nikolajeva dienasgrāmatas ierakstiem. Turklāt Nikolajevs bijis pārliecināts, ka līdz ar savu bojāeju, līdzīgi kā Krievijas cara

Aleksandra II slepkava, kļūs slavens kā cīnītājs pret netaisnību, bet ģimeni represijas neskar. Pirmajās pratināšanās viņš kategoriski apgalvoja, ka rīkojies viens. No romantiskās versijas izmeklētāji atteicās uzreiz kā augstu stāvošu partijas funkcionāru S. Kirovu kompromitējošas, sākumā mēģinot pierādīt atriebības motīvu bez greizsirdības piejaukuma.

Taču drīz vien tika “izstrādātas” divas citas versijas – darbība noziedzīgā grupā un sakari ar naidīgajām valstīm. Tādējādi jau 2. decembra vakarā uz Maskavu tika ziņots par ierakstu ar Vācijas ģenerālkonsulāta telefona numuru. Sākot ar 5. decembri, izmeklētāji uzstājīgi runāja par Nikolajeva sakariem pārmaiņus ar vienā ielā, gandrīz blakus esošajiem Vācijas un Latvijas konsulātiem (Vācijas ģenerālkonsulāts atradās Hercena ielas 43., bet Latvijas konsulāts – 53. namā), turklāt, pēc izmeklēšanas materiālus pētījušā vēsturnieka Jurija Popova vērtējuma, rodas iespaids, ka izmeklēšanai bijis nepieciešams “ārzemju pavediens”, taču vienlaikus bijušas bažas izraisīt PSRS attiecību saasināšanos ar Vāciju, tāpēc galu galā atlikusi “Latvijas versija”. Tā gan avotos neizskatās pārliecinoši: saskatāma Nikolajeva piespiešana runāt tikai par Latvijas konsulātu, 20. decembrī Nikolajevs atzina, ka lūdzis Latvijas konsulu nodibināt grupas sakarus ar Ļ. Trockī, trešajā vai ceturtajā tikšanās reizē konsuls izsniedzis 5000 rubļus, 23. decembrī – ka konsuls naudu izsniedzis “pagrīdes darbam”, 25. decembrī Nikolajevs nevarēja nosaukt Latvijas konsula uzvārdu, taču “atcerējās”, ka pirmo reizi konsulu apmeklējis 21. vai 22. septembrī. Vienlaikus izmeklēšanas gaitā, sākot tikai ar 4. decembri, parādās atzišanās organizētā grupveida darbībā un sakaros ar “opozicionāriem – trockistiem”, bet 15. decembrī – ar “zinovjeviem – trockistiem”. Rezultātā 22. decembrī PSRS presē tika paziņots, ka izmeklēšana pabeigta, lieta nodota Augstākās tiesas Kara kolēģijai un Nikolajevs Kirovu nogalinājis pēc teroristiska “Ļeņingradas centra” rīkojuma. Bija apcietināti desmitiem cilvēku Ļeņingradā un Maskavā ar it kā apžēloto, taču joprojām par bīstamu uzskatīto Grigoriju Zinovjevu priekšgalā.

1934. gada 28. decembrī Ļeņingradā sākās pirmais process, un 29. decembrī Augstākās tiesas Kara kolēģija piesprieda L. Nikolajevam un vēl 13 apsūdzētajiem (t.sk. daudziem cilvēkiem, kas bija

vienkārši kopā ar viņu strādājuši komjaunatnes komitejā) nāves sodu, kas nekavējoties tika izpildīts. Arestēti un tiesāti tika arī visi zināmie L. Nikolajeva un viņa apcietinātās sievas – partijas apgabala komitejas virtuves darbinieces latvietes Mildas Draules³ tuvinieki, turklāt pati Milda, viņas māsa Olga Kulišere (Viborgas kultūras nama partijas komitejas sekretāre) un māsas vīrs 1935. gada 10. martā tika nošauti kā Nikolajeva līdzzinātāji (Mildas un Olgas brālis Pēteris Draule atentāta brīdī jau atradās apcietinājumā par finansiāliem pārkāpumiem, strādājot par grāmatvedi Ļeņingradas milicijas iestādēs). Uzbrucēja un Mildas Draules bērni – Marks (dz. 1927. gadā) un Leonīds (dz. 1931. gadā; pazudis bez vēsts) Draules tika ievietoti bērnunamā.⁴ Kopumā piecos procesos nāves sods tika piespriests 17, ieslodzījuma termiņi – 76, izsūtījums – 1018 personām. Taču līdz ar šiem procesiem aizsākās masveida represiju vilnis, kas kulmināciju sasniedza dažus gadus vēlāk – 1937. un 1938. gadā. Respektīvi, Staļins un pārējā varas elite faktiski izmantoja atentātu pret Kirovu masveida represiju viņa iedarbināšanai.⁵

1934. gada 29. decembrī par Nikolajeva un “līdzgaitnieku” prāvu ziņoja arī Latvijas prese, īpaši atzīmējot Padomju Savienības laikrakstu publikācijās ievietotos daudzpunktus vietās, kur bija runa par kādas valsts konsulu, no kura atentāta rīkotāji saņēmuši finansējumu.⁶ 29. decembrī sūtis Alfrēds Bilmanis nosūtīja uz Rīgu šifrētu telegrammu (saņemta 30. decembrī četros no rīta, atšifrēta pēcpusdienā), kurā informēja, ka ārlietu tautas komisāra vietnieks Boriss Stomoņakovs “kategoriskā formā padvaldības vārdā pieprasīja Bisenieka izbraukšanu līdz 31. decembrim plkst. 24. Apvaino sakaru uzturēšanā ar Kirova slepkavu Nikolajevu [...] Liku Biseniekam izbraukt uz Rīgu caur Somiju. Komandēju [sūtniecības padomnieku] Filholdu pārņemt konsulātu. Stoms solījās nublicēt presē, lai nebojātu draudzīgas attiecības.” 3. janvārī Ārlietu tautas komisariātā sūtis tika iepazīstināts ar Nikolajevam izvirzītās apsūdzības detaļām saistībā ar konsulu Bisenieku. Savukārt 1935. gada 6. janvārī sūtis A. Bilmanis šifrēti telegrafēja uz Rīgu, ka nākamajā dienā vēlreiz gatavojas runāt ar B. Stomoņakovu un pēc tam ar kurjeru nosūtīs uz Rīgu savākto papildus informāciju.⁷

Janvāra sākumā atklātībā parādījās jau gandrīz tiešas norādes uz Latvijas konsulāta saistību ar notikušo. Šī iemesla dēļ A. Bilmanis 6. janvārī iesniedza B. Stomoņakovam protestu pret presē pausto un Tautas komisāru padomes priekšsēdētāja Vjačeslava Molotova rīcību, gandrīz tieši publiski paziņojot, ka vainīgs Latvijas konsuls. Stomoņakovs protestu noraidīja, skaidrojot, ka Molotovs neesot tieši nosaucis Latviju un Bisenieku, turklāt savu solījumu par konsula vārda neizpaušanu padomju puse uzskata par “labprātīgu, vienpusēju” apņemšanos, un uzsvēra, ka lēmums vērstis tikai pret Bisenieku personīgi, kā arī pārmeta Latvijas pusei, ka tā “mēģina ierobežot Molotova rīcības brīvību”.⁸

Kopš paša sākuma lietai vērīgi sekoja Latvijas pārstāvniecības pārējās ārvalstīs. Sūtniecība Londonā jau 1935. gada 2. janvārī nosūtīja izgriezumus no tās pašas dienas laikraksta “The Daily Telegraph” numura ar detalizētu G. Bisenieka dzīves un izraidīšanas aprakstu. 3. janvārī Ārlietu ministrija izsūtīja apkārtrakstu visām pārstāvniecībām ar rīkojumu sūtīt uz Rīgu visas ziņas no ārvalstu preses par Bisenieka vai Latvijas “vārda piesaistīšanu pie Kirova lietas izmeklēšanas”.⁹ Tas arī tika darīts, un Preses nodaļa sakopoja apjomīgu lietu ar ārzemju preses materiāliem, pievienojot arī diplomātisko pārstāvju ziņojumus par savu darbību “baumu atsaukšanā”.¹⁰ Savukārt pastāvīgais delegāts Tautu Savienībā Jūlijs Feldmanis 20. janvārī no Ženēvas telegrāfiski jautāja, ko atbildēt, ja PSRS ārlietu tautas komisārs Maksims Ļitvinovs savas atrašanās laikā Ženēvā sarunā “prasītu, kādu gandarījumu vēlamies Bisenieka lietā”.¹¹

Visumā Latvijas iestādes bija nopietni satrauktas, ko apliecina arī samērā rūpīgā notikušā izmeklēšana pēc Bisenieka atgriešanās Rīgā. Tā neko nedeļa un nevarēja dot, jo ir diezgan acīmredzams, ka konsuls nekādi nebija saistīts ne ar Nikolajevu, ne Kirova nogalināšanu, bet kļuva par PSRS iekšpolitisko norišu, īpatnējās politiskās kultūras un Iekšlietu tautas komisariāta specifisko darba metožu izraisītas situācijas upuri, ko atzīst arī 5. atsaucē minētie Krievijas vēsturnieki. Latvijas historiogrāfijā būtiskais konsula izraidīšanas jautājums līdz šim pieminēts vienīgi garāmejojot un ļoti vispārīgi, turklāt autori, kas agrākajos gados īpaši pievērsušies Latvijas ārpolitikas attīstības izpētei (Edgars Andersons u.c.), to ne-

piemin vispār. No vēsturniekiem notikušo raksturo vienīgi Aivars Stranga 2015. gadā izdotajā pētījumā par Latvijas ārējiem ekonomiskajiem sakariem (vairāk no notikuma ietekmes viedokļa uz Latvijas un PSRS attiecībām kopumā, padomju pusei jau decembra vidū netieši pārmetot Latvijai un citām kaimiņvalstīm teroristu iekļūšanas veicināšanu Padomju Savienībā u.c.).¹² Atmodas gados, īsi atreferējot un komentējot Maskavas presē publicēto informāciju, notikumu pieminējis arī Bonifācijs Daukšts.¹³

Divas svarīgākās Latvijas Valsts vēstures arhīva uzskaitē esošās arhīva lietas – materiāli par “LR ģenerālkonsula¹⁴ Ļeņingradā G. Bisenieka apvainošanu par sakaru uzturēšanu ar S. Kirova slepkavu Nikolajevu” (2570. f., 1. apr., 386. l.; 200 lapas) un “Sarakste ar Ārlietu tautas komisariāta Rietumu nodaļu par teroristu nokļūšanu Padomju Savienībā caur Latviju, Kirova noslepkavošanu, Padomju Savienības karaspēka daļu novietošanu Latvijā u.c.” (2575. f., 14. apr., 5. l.; lapu skaits nav norādīts) – diemžēl kopš 2001. gada atrodas meklēšanā kā nokļīdušas. Savukārt PSRS represīvo iestāžu sagatavotā G. Bisenieka 1940.–1941. gada apsūdzības lieta atrodas Krievijā (Maskavā) un nav brīvi pieejama. Tāpēc tiek publicēti citos Latvijas Valsts vēstures arhīva fondos un Stenforda Universitātes Hūvera institūta arhīvā (ASV) glabātajos Latvijas sūtniecības Zviedrijā materiālos esošie dokumenti, pirmkārt Latvijas pārstāvniecībām 1935. gada janvārī izsūtītais informatīvais materiāls par notikušo. Tas sniedz būtisku informāciju par izraidīšanas diezgan neparastajiem apstākļiem un norisi, Latvijas sūtniecības un Ārlietu ministrijas pirmo reakciju. Tāpat publicētie dokumenti atspoguļo Latvijas sūtniecības viedokli par norisēm Padomju Savienībā un tās augstākajā varas ešelonā, kā arī ļoti svarīgas Latvijas pārstāvniecības – konsulāta Ļeņingradā darbības apstākļus.

Sūtņa Padomju Savienībā A. Bilmaņa¹⁵ ziņojums ārlietu ministram K. Ulmanim.¹⁶ Maskava, 1934. g. 17. decembrī

Š.g. 1. decembrī plkst. ½5 p.p. Ļeņingradā,¹⁷ bij. Smoļņija institūta telpās,¹⁸ kurās pašlaik atrodas Ļeņingradas komunistiskās partijas iestādes, tika nošauts Sergejs Kirovs,¹⁹ politbiroja loceklis, kompartijas centrālkomitejas un Ļeņingradas kompartijas

sekretārs, kā arī PSRS-bas CIK²⁰ loceklis. Kirovs dzimis 1886. gadā Vjatkas gub[erņā], pēc tautības krievu bulgārs, atradies kompartijā apm. 30 gadus. Lielinieku revolūcijas sākumā ticis komandēts uz dažādām svarīgākām kaujas vietām un svarīgu lomu spēlējis sevišķi Kaukāza iekarošanā un lielinieku varas nodibināšanā. Pēc izglītības tehniķis, ar nepabeigtu vidējo tehnisko izglītību. Uz Ļeņingradas vadošo kompartijas posteni ticis sūtīts 1926. gadā, pēc Zinovjeva²¹ uzstāšanās ar savu kreiso novirzienu, kas nebija pa prātam Staļina²² politikai. Kirovs bijis spīdošs runātājs un pratis ar saviem, vienkāršai tautai saprotamiem vārdiem sev līdzīgi aizraut krievu masas.

Šāvējs Nikolajevs dzimis 1906. g.,²³ ir bijis komunistu un strādājis strādnieku–zemnieku inspekcijā (valsts kontrolē), bet pēdējā komunistu partijas tīrīšanā izslēgts no partijas, un šo izslēgšanu esot it kā pats Kirovs sankcionējis. Viņa sieva²⁴ arī esot bijusi nodarbināta Kirova kancelejā. Šeit cirkulē baumas, ka šaušanai par iemeslu ir bijis šis personīgais izslēgšanas gadījums un ka neesot organizēta kāda organizēta sazvērēstība.

Protams, komunistiskā partija un prese vēl līdz šim nav paziņojusi visus slepkavības iemeslus, bet presē jau tagad manāma tendence novelt vainu uz padomju varas ienaidniekiem, kuri atrodas ārpus Krievijas teritorijas. Nekādā ziņā negrib pielaist personīgi starp diviem komunistu biedriem radušās domstarpības. Ar to izskaidrojami arī Radeka²⁵ asie uzbrukumi ārzemju presei ar tendenci vainu par Kirova nogalināšanu uzvelt pēdējai.

Neskatoties tomēr uz visu to, Kirova nošaušana atstājusi uz padomju varas vīriem nospiedošu iespaidu un lielu uztraukumu, kas bija redzams no tā, ka Staļins personīgi ar pavadoņiem izbrauca uz Ļeņingradu lietas apstākļu tuvākai noskaidrošanai.

Pašlaik iet stingra Ļeņingradas GPU²⁶ tīrīšana, kurai pārmet nepietiekošu Kirova apsargāšanu, un sevišķi viņai pārmet to, ka nav aizkavējusi Nikolajeva iekļūšanu Smoļņijā un nav redzējusi, ka viņš piekļuvis pie Kirova kabineta.

1. decembrī, Kirova nošaušanas dienā, padomju izpildu komiteja izdeva rīkojumu, ka visas kontrrevolucionāru tiesas lietas izskatāmas cauri steidzīgā kārtā, tiesu iestādēm neaizturot sprieduma izpildīšanu gadījumos, ja apvainotie iesniedz CIK'am

apžēlošanas lūgumu, jo CIK's neatrodot par iespējamu tādus lūgumus pieņemt. GPU orgāniem uzdots tiesas lēmumu izpildīt neka vējoties pēc tiesas sprieduma.

Sakarā ar šo Iekšlietu komisariāts (agr. GPU) tad arī izpublicēja divus kontrrevolucionāru sarakstus, vienu Maskavā un otru Ļeņingradā, kopā 66 personas, kuru nāves sodi tika otrā dienā izpublicēti. Šiem sarakstiem sekoja arī kontrrevolucionāru lietas Baltkrievijā ar nāves soda izpildīšanu. Raksturīgi, ka šīm izpublicētām lietām nav nekāda sakara ar Kirova nošaušanu, jo Kirova slepkavas Nikolajeva lieta vēl līdz šim no tiesas nav skatīta cauri un pēc nupat lasāmā presē noticies no 11., 12., izmeklēšanas pabeigšana atlikta ar CIK'a piekrišanu uz š.g. 20. decembri.

Jāpiezīmē, ka ārzemju presē izlaistas baumas par karaspēka kaujām Ļeņingradā ir nepamatotas, jo Kirova noslepkavošana nav atstājusi uz plašām iedzīvotāju masām nekādu iespaidu, un padomju vara ir tikpat stipra, kā viņa bija pirms šīs slepkavības.

Pie šī jautājuma vēl atgriezīšos, kad padomju tiesu iestādes būs izpublicējušas tuvāki slepkavības apstākļus. [...]

Paraksts /A. Bīlmanis/

Avots: *Hoover Institution Archives* (turpmāk: *HIA*), Latvian Embassy²⁷ in Stockholm, box 3.

**Sūtņa A. Bīlmaņa ziņojums Ārlietu ministrijas
ģenerālsekretāram V. Munteram.²⁸ Maskava, 1934. g.
23. decembrī**

Sakarā ar 1. decembra atentātu uz Kirovu šeit nemitīgi cirkulē apkārt visdažādākās baumas.

Pēc nostāstiem, vācieši ļoti uztraukti par savu konsulu Ļeņingradā, kurš ir agrāk bijis aktīvs krievu armijas virsnieks, un nobažījušies, ka krievi nemēģina viņu iesaistīt kādā teroristu procesā.

Šodien, 22. decembrī, beidzot izpublicēti visi Kirova slepkavas Nikolajeva iedvesmotāji, kuri piederējuši Zinovjeva–Trocka²⁹ opozīcijas aprindām. Tas pierāda, ka pašā partijā pastāv lielas domstarpības un tur atradušies klusi līdzskrējēji, kuri tikai gaida uz izdevīgu momentu, lai parādītu savu neapmierinātību ar pašreizējo partijas vadību. Iet baumas, ka pats Zinovjevs arestēts kopā ar bij.

ārlietu komisāra vietnieku Sokoļņikovu³⁰ un Ļeņina³¹ sievu – Krupskaja.³² Izmeklēšanā esot nejauši uzdūrušies uz šo nogrupējumu, kas tagad tiek likvidēts. Uz opozīciju partijā aizrāda arī jau tas vienkāršais fakts, ka lielākās Maskavas un Ļeņingradas partkomitejas rezolūcijās visi dievojas un solās paklausīt centrālkomitejas lēmumam izvest dzīvē maizes kartiņu atcelšanu un nosoda Zinovjeva–Trocka pagrīdes darbību.

Slepkava Nikolajevs bijis izslēgts no kompartijas š.g. par partijas disciplīnas neievērošanu, bet ticis atkal uzņemts atpakaļ partijā divus mēnešus pēc izslēgšanas, kad bija nožēlojis savus grēkus. Viņš ir bijis tuvs draugs Ļeņingradas G.P.U. priekšniekam Medvedjam,³³ kurš tagad arī nodots tiesai. Šis pēdējais fakts ļoti uztraucis olimpa vīrus, jo tas pierāda, ka uzraudzības aparāts ir bijis truls. Nikolajevs, kā oficiālā ziņojumā teikts, esot nodevis liecību, ka bij. opozīcijai ar Kirovu esot bijuši sevišķi rēķini sakarā ar to cīņu, kuru viņš organizējis pret Ļeņingradas opozīciju. Rezolūcijās, kuras pēdējā laikā sakarā ar padomju vēlēšanām pieņem, izskan cauri lozungi pastiprināt modrību pret padomju ienaidniekiem. Tas atkal maksās ļoti daudz kontrrevolucionāru galvas, kuras kaut cik apvainotas šinī virzienā.

Paraksts /A. Bīlmanis/

Avots: LVVA, 2575–7–2788, 170. lp.

Ārlietu ministrijas ģenerālsekretāra V. Muntera raksts sūtņiem par Latvijas konsulāta Ļeņingradā saistišanu ar S. Kirova slepkavību. Rīga, 1935. g. 15. janvārī

29. decembrī, pl. 23.30 ārlietu komisariāta kolēģijas loceklis Stomoņakovs³⁴ izsauca sūtņi Dr. Bīlmani un tam paziņoja, ka tā sauktā Nikolajeva–Kirova lietā iejaukts konsuls Bisenieks,³⁵ kas apvainots visās apsūdzības aktā pievestās lietās (sk. “Obviņitelņoje zakļučēņije”,³⁶ Izvestija,³⁷ No. 302, 1934. g. 27. decembrī).

Stomoņakovs paziņoja, ka, vadoties no vēlēšanās uzturēt joprojām labas, draudzīgas attiecības ar Latviju, padomju valdība nolēmusi nedz konsula vārdu, nedz viņu skarošos datus un materiālus neizpublicēt, bet prasa, lai Bisenieks līdz 31. decembrim, pl. 24

atstātu P.S.R.S. teritoriju. Sūtņa Bīlmaņa prasību viņu iepazīstināt ar tiesas materiāliem toreiz nevarēja izpildīt, jo, kā noskaidrojās vēlāk, tiesas spriedums taisīts tai pašā 29. decembrī (Ļeņingradā, sk. Izvestija, No. 305, 1934. g. 30. decembrī). Tomēr viņam to solīja, tiklīdz būšot saņemtas tiesas aktis. Sūtnim tādos apstākļos nekas cits neatlika, kā dot rīkojumu Biseniekam izbraukt, jo pret viņu celtie apvainojumi (kuri gan vēl sūtnim nebija pierādīti) bija pietiekoši smagi, lai attaisnotu padomju valdības prasību.

Vēl ņemot vērā, ka saruna notiek nakts laikā pussvētku dienā (30. decembrī), īsi pirms gada maiņas, grūti iedomāties citu taktiku, tā ka pirmais slēdziens, ko par visu šo lietu varēja taisīt, bija, ka P.S.R.S. valdība rīkojusies formāli stipri asi un varbūt pat neko-rekti – jo, ja pret Bisenieku pastāvēja smagi apvainojumi, bet viņa vārdu tomēr atklāti Nikolajeva lietā iekļaut negribēja, tad varēja rīkoties agrāk un arī citādā veidā, – bet, ka pēc būtības viņas motīvi atzīstami par pietiekošiem.

Spriedums, ko publicē nākošā dienā (sk. jau minēto Izvestija No. 305), koncentrētā veidā atkārtoti pret Bisenieku vērsto apvainojumu šādi:

“Po porucheniiu etoi gruppy obviniaemyi Nikolaev L. V. neodnokratno poseshchal ... konsula v Leningrade..., s kotorym vel peregovory o vozmozhnykh formakh etoi pomoshchi i ot kotorogo obviniaemyi Nikolaev L. V. poluchil na nuzhdy kontrrevoliutsionnoi teroristicheskoj gruppy 5000 rublei.”³⁸

Pirms izbraukšanas konsuls Bisenieks deva paskaidrojumus uz viņam sūtņa uzdevumā uzstādītiem jautājumiem (Pielikums Nr. 1). Tagad jāatgriežas īsumā pie Kirova noslepkavošanas prāvas analīzes.

Kirovs nošauts no Nikolajeva 1. decembrī. Apsūdzības raksts (obviņiķeļņoje zakļučeniye) sastādīts 25. decembrī. Spriedums taisīts pēc tiesas sēdes 28. un 29. decembrī, šai pēdējā datumā un tai pašā dienā spriedums (visu apsūdzēto nošaušana) izpildīts. Vai Nikolajeva noziegums ir individuāls akts vai organizētas sazvērestības rezultāts – to noskaidrot vairs nekad neizdosies, bet grūti ticēt, ka organizācijas loceklis (kurai taču jāpieraksta tālākejoši nodomi) ietu drošā nāvē un pie tam vērstu ieroci pret cilvēku, kura nāve nekādus nopietnus politiskus rezultātus izsaukt nevarēja. Bet viens

ir skaidrs, ka tiklab individuāla teroristiska akta, kā arī sazvērēstības gadījumā uz padomju iekārtas iekšējo stabilitāti un drošību krita nepatīkama ēna, kuras izskaidrošanai vajadzēja konstruēt parasto formulu par ārzemju inspirāciju.

Pirmo reiz savu solīto klusuciešanu padomju iestādes lauza 4. janvārī, kad Izvestijā un vairākās citās avīzēs parādījās ziņa, ka Nikolajeva lietā iejauktais konsuls atsaukts un 3. janvārī viņa reprezentētās valsts sūtnis iepazīstināts ar izmeklēšanas materiāliem un tiesas stenogrammu attiecīgo daļu.

Tobrīd nedz Maskavas diplomātiskam korpusam, nedz konsulāram korpusam Ļeņingradā nebija vairs noslēpums, ka izraidītais (ne atsauktais) konsuls ir Bisenieks, un līdz ar to ārvalstu pārstāvjiem tapa zināms, ka mūsu sūtnis ir iepazīstināts sīkumos ar apvainojumiem, kas pret Bisenieku celti.

No tā izriet, ka Latvijas valdībai piekrita pienākums taisīt savus slēdzienus par Bisenieka vainīgumu vai nevainīgumu, jo, ja 29. decembra sarunu varēja ar zināmu stiepšanu vēl uzlūkot kā diezgan savāda veida *persona in grata*³⁹ kvalificējumu Biseniekam, tad pēc tam, kad fakts par apsūdzības un tiesas materiālu uzrādīšanu sūtnim kļuva publisks, mums jau bija jālemj par apsūdzības dibinātību vai nedibinātību.

Sūtņa Dr. Bilmaņa ziņojums saņemts Rīgā 6. janvārī un attiecīgais izraksts šeit pievienots (Pielikums Nr. 2). Ministru prezidenta uzdevumā Bisenieku 7. janvārī nopratināja ģenerālsekretārs Munters (attiecīgais protokols pielikts kā Nr. 3).

Abu dokumentu sastatīšana runā skaidru valodu, un to analīze šeit var atkrīst. Jākonstatē, ka te stāv nošautā slepkavas liecība pret tiesas prāvā neaicināta cilvēka liecību, pie kam pa lielākai daļai mums darišana ar it kā divatā notikušu sarunu atreferējumu. Vienīgie konkrētie apstākļi, kas ir vēl tagad pārbaudāmi, ir viens datums (20. septembris) un naudas summa 5000 rubļu. Nikolajeva liecība par datumu ir nepatiesa, jo viņš runā par grāmatvedes klātbūtni, kamēr konsulāta grāmatvede 20. septembrī bija atvaļinājumā. Tā kā 5000 rubļu samaksa nostādīta kā pret kvīti izdarīta samaksa par remontu (kādu samaksu neesot izdarījis pats Bisenieks, bet grāmatvede), tad arī šeit bija viegli pārbaudīt apgalvojuma pareizumu (sk. pielikumu Nr. 4).

Slēdziens, ka visi apvainojumi pret Bisenieku nesatur pat kaut kādu ticamības elementu vai provokāciju, bet ir vienkārši rupji sameloti.

Tai laikā, kamēr notiek lietas noskaidrošana Maskavā, ārzemju preses slejas pildās ar Latvijai un Biseniekam, kā arī aiz pārpratumā piesauktam ģenerālkonsulam Dancigā Birzniekam⁴⁰ nelabvēlīgu informāciju, un bez apvainojumiem atbildīgam valsts ierēdnim arī mūsu valsts vārds nokļūst nejēdzīgu apmelojumu krusā. Mēs paši esam spiesti klusēt, jo mūs saista sūtņa dotais solījums un mums arī vēl nav materiālu, kas ļautu taisīt noteiktus slēdzienus šai lietā.

Padomju puse 4. janvārī lauž savu vārdu neko par konsulu nepublicēt, jo konsula un viņa reprezentētās valsts nepieminēšana ir smieklīga taisnošanās – Maskavas diplomātiem un Ļeņingradas konsuliem tas nav noslēpums.

Bet padomju puse iet vēl tālāk: 5. janvārī “Izvestija” publicē rakstu “Posobņiki i pokroviķeļi”⁴¹ un Pravda⁴²: “Maļeņkij konsul i jego boļšije hozjajeva”⁴³.

Šais rakstos vispirms pierakstīti (gan vārdā nenosauktam) konsulam tādi delikti,⁴⁴ kas nav pat minēti sūtnim Bilmanim uzrādītos materiālos: palīdzība teroristu bēgšanai uz ārzemēm, citu teroristu iebraukšanas veicināšana, situācijas sagatavošana, kas atvieglotu bruņotu intervenciju. Tālāk tiek atzīmēts, ka konsuls bija mazas valsts konsuls, ka aiz viņa stāvēja daudz lielāka mēroga spēki, ka pat mazas valsts karaspēks varētu iebrukt lielas valsts teritorijā kā citu svarīgāku valstu izlūki, kuru militāri politiskus un sociālus pasūtījumus tas izpilda.

Vēl skaidrāk izsakās “Pravda”, kura arī piemin lielāku kvantumumu melu ziņu vēl pie tā, kas vēl bez pamata tiek uzvelts “konsulam”. Tā, piemēram, iet runa par to, ka konsuls “sakompromitēts līdzdalībā Kirova slepkavības sagatavošanā”. Konsula darbības mērķis – valsts dezorganizācija un kara sagatavošana pret Padomju Savienību. Arī šeit atkārtota slikti maskēta insinuācija par to, ka “aiz mazas valsts muguras stāv cita valsts, stipra un liela”.

Beidzot, 6. janvāra “Pravda” numurā ievietota karikatūra, no kuras skaidri redzams, ka konsulam aiz muguras stāvošā valsts ir Vācija.

Novērtējot visu šo lietu, jāsaprot, ka te notikusi ne tik daudz provokācija, cik vienkārši patiesības viltošana un pie tam ļoti nemākulīgā kārtā. Neatkarīgi no jautājuma, vai padomju iestādes vēlējušās paasināt attiecības ar Latviju (uz ko norāda daži pēdējos mēnešos reģistrēti fakti, bet kam mēs tomēr negribētu ticēt), mums jākonstatē, ka lieta tagad nostādīta tādā plāksnē, ka mēs to tā atstāt nevaram. Nerunājot nemaz par formālo pusi – Bisenieka izraidīšanas momentu un veidu – padomju oficiālā prese ir cēlusi neslavu mūsu valstij un pie tam tik principiāli apvainojošā veidā, ka tam nevar pāriet pāri. No vienas puses, mums jāreabilitējas starptautiski, no otras puses – lietas nenoskaidrošana var izrādīties par kļūdīgu nolaidību nākotnē, jo, aprokot viņu arhīvos, padomju puse katrā izdevīgā brīdī varēs operēt ar to, ka Latvija klusu ciešot ir atzinusi, ka viņas konsuls un viņa pati nodarbojušies ar citu valstu “militāri-politisku un sociālu pasūtījumu izpildīšanu”.

Ministru prezidents tādēļ uzdeva sūtnim Maskavā prasīt Bisenieka un līdz ar to arī netieši Latvijas vārda reabilitēšanu.

Vēl jāpiezīmē, ka pēc Izvestija un Pravda rakstu parādīšanās sūtnis cēla protestu ārlietu komisariātā, pie kam viņam izteikta nožēlošana un raksti no Stomoņakova apzīmēti par “ļiņņije”.⁴⁵ Citādi Stomoņakovs mēģinājis taisnoties ar to, ka nedz konsula, nedz Latvijas vārds neesot minēts.

Nikolajeva fotogrāfiju komisariāts atteicās dot – ar motīvu, ka Bisenieks tik un tā teikšot, ka to nepazīstot (mūsu nodoms bija fotogrāfiju uzrādīt Apinis kundzei).

Bez tam Stomoņakovs, nojauzdams, ka mēs ar lietas noklusēšanu neapmierināsimies, piedraudējis, ka viņiem esot vēl citi materiāli pret Bisenieku, ko viņi publicēšot, ja mēs izsauktu konfliktu. Tomēr sūtnim šie materiāli nav paziņoti, bet Stomoņakovs gan lietojis bramanīgus vārdus un teicās darām Latviju atbildīgu par visiem sarežģījumiem un konfliktu, kas varētu izcelties, ja mēs lietu nodotu atklātībai.

Visi augstāk izliktie apstākļi pagaidām domāti vienīgi Jūsu ziņāšanai un, pēc Jūsu ieskatiem, Ārlietu ministrijas informēšanai. Var tomēr pienākt brīdis, kad mēs šo lietu nodosim atklātībai vai spersim kādus soļus diplomātiskā korpusā. Tādā gadījumā būtu

vēlams informēt Jūsu kolēģus diplomātus, ar lūgumu informēt viņu valdības. Tāpat varētu neuzkrītošā veidā plandēt šo lietu presē. Bet pirmam signālam jānāk no Rīgas.

Tā kā šī instrukcija ir kolektīva, tad katrā individuālā gadījumā labi jāapsver visi apstākļi. Tas zīmējas it sevišķi uz sūtņiem Lietuvā un Čehoslovākijā.

1. pielikums. Latvijas konsula Ļeņingradā, G. Bisenieka kunga, paskaidrojumi sakarā ar pret viņu celto apvainojumu no PSRS iestāžu puses par Kirova nogalinātāja Nikolajeva piekukuļošanas mēģinājumu

1. jautājums.

Vai Nikolajevs Jums pazīstams, resp., kur, kādos apstākļos un kad iepazīnāties ar viņu, un caur ko?

Atbilde: Nikolajeva vārds man pilnīgi svešs, un, tā kā neesmu redzējis viņa fotogrāfiju, tad arī nevaru pateikt, vai cilvēks ar tam līdzīgu izskatu jebkādā gadījumā konsulatā bijis.

2. jautājums.

Vai Jums ir pazīstama Nikolajeva sieva Milda Draule? Un pozitīvā gadījumā, kur, kad, kādos apstākļos un caur ko ar viņu iepazīnāties?

Atbilde: Personu ar vārdu Milda Draule nekad neesmu pazinis; tā kā konsulatā pienācēji ne katru reizi pasaka savu vārdu, jo atnākuši tikai apjautāties par dažādām formalitātēm vai arī citu personu uzdevumā, tad – kamēr neesmu redzējis Mildas Draules fotogrāfiju, man nav iespējams pateikt, vai konsulatā šāda persona jebkad bijusi.

3. jautājums.

Vai Jūs esat maksājuši kādai personai 5000 rubļu (pērkot kaut kādas mantas no privātpersonā) un par ko?

Atbilde: Mans lielākais un vienīgais pirkums no privātām personām nepārsniedz 250 rubļus par kādu galdautu.

4. jautājums.

Vai jebkad kāda Jums pazīstama jeb nepazīstama persona no devuse Jums kādu vēstuli priekš nogādāšanas Trockim ārzemēs?

Atbilde: Nekad ar tādu fantastisku prasību pie manis neviens nav griezies un arī Trocki nemaz nepazīstu un viņu redzējis esmu tikai uz bildēm, un par viņa atrašanās vietu zinu tikai no laikrakstiem, ka viņš uzturoties kādā neizpaustā vietā Francijā.

5. jautājums.

Kā Jūs izskaidrojat no PSRS iestāžu puses pret Jums vērsto apvainojumu?

Atbilde: Ja izslēdz mistifikāciju, resp., impersonāciju, vai arī provokāciju, tad man nekāda cita izskaidrojuma nav.

6. jautājums.

Vai Jums ir bijis kas zināms, un kas, par Kirova nogalināšanu, pirms un pēc 1. dec. 1934. g.?

Atbilde: Pirms 1. dec. 1934. g. par Kirova nogalināšanu, resp., par tās organizēšanu, man absolūti nekas nav bijis zināms, ko apliecinu pēc vistīrākās sirdsapziņas; pēc 1. decembra 1934. g. par notikušo nogalināšanu man zināms tas, ko rakstīja laikraksti.

7. jautājums.

Vai Jūs esat novērojuši savādu resp. naidīgu izturēšanos no PSRS iestāžu puses pret Jums, izpildot Jūsu amata pienākumus, vai arī ārpus tiem?

Atbilde: Savās amata darīšanās es no PSRS iestāžu puses esmu sastapis tikpat lielu pretimnākšanu kā citi konsuli un kādu to valsts apstākļi paredz; ārpus amata darīšanām man nav bijis gadījuma novērot naidīgu vai īpatnēju pret manīm izturēšanos, un man tā šķīstu, ka pret manīm ārpus amata darīšanām attiecības un izturēšanās ir bijusi draudzīga.

8. jautājums.

Izrietot no Jūsu atbildēm, vai Jūsu novērojumi par Jūsu kancelejas darbinieci Apinis⁴⁶ kundzi, resp., par viņas vietējiem sakariem, nevarētu dot paskaidrojumu par pārrunājamo PSRS iestāžu izturēšanos pret Jums, resp., konsulātu?

Atbilde: Par Apinis kundzes sakariem ar vietējiem ļaudīm man nekādu negatīvu novērojumu nav.

Paraksts /G. Bisenieks/

2. pielikums. Izvilkums no sūtņa A. Bīlmaņa 1935. g. janvāra sākumā rakstītā ziņojuma Ārlietu ministrijai⁴⁷

[...] Kirova slepkava Nikolajevs liecina, ka viņa grupai bijuši vajadzīgi sakari ar ārzemēm un nauda, lai finansētu braucienus uz Maskavu un citiem centriem pie “filiālgrupām”, resp., viņa grupas līdzjutējiem. Tamdēļ esot nolēmuši piedāvāt Ļeņingradas konsuliem spionāžas materiālus un par tiem saņemt naudu un dabūt iespēju sazināties ar ārzemēm, sev[išķi] Trocki. Viņam uzdots no grupas bijis apstrādāt Latv[ijas] konsulu, jo viņam sieva latviete (Milda Draule) un vieglāki rast sakarus. Viņš pirmo reizi ieradies 20. sept. pag. gadā pie Bisenieka (sīki apraksta konsulātu, kurā ielā, kurā stāvā, kā iekšā izskatās, sīki apraksta Bisenieku un no 18 uzrādītām dažādām fotogrāfijām, acīmredzot pārējie konsuli un vicekonsuli, pareizi uzzīmē Bisenieka fotogrāfiju) un uzdevies par personu, kas cēlusies no Latvijas, un par pierādījumu uzrādījis savas sievas vectēva (deduška) Rīgā 1917. g. izdoto pasi. Viņam, lūk, pienākoties saņemt no Latvijas mantojumu, kas esot naudā. Prasījis Biseniekam pēc padoma, kā to saņemt, un Bisenieks pateicis, ka tādu lietu varot vispār gan izdarīt. Bet Nikolajevs vairs tālāk neko negribējis runāt, jo klāt bijis sekretārs (vēlāk viņš to apzīmē par grāmatvedi, sieviete – buhgalterša) un tādēļ aizgājis, solidamies atnest dokumentus. Pie pirmās vizītes viņš esot mēģinājis runāt nepareizu krievu valodu, lai rastos iespaids, ka viņš pārkrieverts latvietis. Pēc kādām dienām atkal pienācis (tanī dienā, kad notikuši Ļeņingradā gāzu atakas⁴⁸ manevri) un sastapis Bisenieku vienu pašu un tagad B. pateicis, ka viņš esot “sarkanais profesors”, piederot pie opozīcijas, kas nodibinājusies komunistu partijā kontrevolūcijas nolūkos, ka viņiem esot tādas pat grupas arī Maskavā un citur, ka valdot zemē liels nemiers, ka viņi gatavi sniegt pareizas ziņas par īsto stāvokli Pad. Krievijā, un vispār plaši izrunāties par opozīcijas lietām un organizācijām u.tml. Bet šoreiz vēl naudu nesot prasījis, tikai apprasījis, vai event[uāli] konsuls būtu ar mieru pārsūtīt vai palīdzēt viņiem pārsūtīt uz ārzemēm viņu pastu, p[ar] p[iemēru] kādu vēstuli Trockim. Uz ko konsuls atbildējis apstiprinoši, jo Nikolajevs pat solījis sniegt informāciju par tiem apstākļiem, kurus Pad. valdība slēpjot un kuri esot šausmīgi. Trešo reizi

atnācis drīzi un tagad jau saņēmis avansa veidā 5000 rubļu pret kvīti. Naudu viņam uz konsula rīkojumu izsniegusi grāmatvede un it kā par izdarītiem remontiem (pieprasīju ziņas no Filholda,⁴⁹ lai apskatās grāmatās, vai tāds rēķins atzīmēts). Bet nekādus materiālus, nedz arī vēstuli Trockim viņš vēl nebija atnesis. Arī par kādu nodomu terora veidā nogalināt kādu redzamu darbinieku viņš arī Biseniekam neesot stāstījis, jo, lūk, kad viņš atnācis ceturto reizi, tad ieraudzījis pie konsulāta mājas stāvam kādu militāru automobili un baidījies, vai tie nav slazdi, baidījies, vai tikai Bisenieks nav par viņa apmeklējumiem paziņojis pad. valdības iestādēm un ar nolūku ar viņu sarunājies un iedevis naudu, lai pēc tam to nodotu GPU... Tas viss noticis septembra mēnesī... Pēc tam Nikolajevs vairs neesot gājis pie Bisenieka – aiz bailēm iekrist... Tas arī viss.

Lasīju autentisku nopratināšanas protokolu. Tāpat tiesas stenogrammas, kur Nikolajevs stāsta to pašu.

Stoms⁵⁰ lūdza uzskatīt par ļoti slepenu visu to, ko esot lasījis, un ziņot par to tikai valdībai, atkārtojot lūgumu, lai arī mūsu valdība ietur vajadzīgo diskrēciju. Solīju viņam to un tamdēļ lūdzu pēc iespējas mazāk personu iepazīstināt ar visu šo lietu.

3. pielikums. Konsulam G. Biseniekam uzstādītie jautājumi un viņa atbildes. 1935. g. 7. janvārī

1) Jautājums. Ko Jūs ziniet par organizācijām “Bratstvo russoj pravdy”,⁵¹ “Rossijskij obščevoiniskij sojuz”⁵²?

Atbilde: Kaut kādas organizācijas minētas Kirova lietas apsūdzības rakstā, bet, vai taisni ar šiem nosaukumiem, neatceros. Citādi šos nosaukumus dzirdu pirmo reizi.

2) J. Vai Jūs pazīstiet kādus šo organizāciju locekļus?

A. Ne.

3) J. Vai kāds ar Jums jebkad par šīm organizācijām ir runājis?

A. Jūs esiet pirmais.

4) J. Vai ar Jums konsulātā kāds apmeklētājs ir runājis par mantojuma atdabūšanu no Latvijas? Vai tādu gadījumu bijis daudz? Ko Jūs parasti atbildējāt?

A. Par cik vispār esmu bijis mājās, resp., konsulātā, visi konsulāta apmeklētāji ar manīm satikušies. Mantojuma lietas nāca priekšā samērā bieži; tās piederēja pie konsulāta darbības parastām funkcijām. Esmu sarunājies gan vecās, t.i., agrāk iesāktās mantojuma lietās, gan jaunās, ko ierosināja vai nu konsulāta apmeklētāji, vai Ārlietu ministrija. Lielāko daļu no mantojuma lietām zinu no atmiņas.

5) J. Vai Jūs atceraties, ka kādā mantojuma lietā Jums ir uzrādīta kāda 1917. gadā izdota pase?

A. Neatceros: vairāk sveros uz to, ka mantojuma lietās man vecas pases nav tikušas uzrādītas. Tādas gan kādreiz uzrādītas optācijas lietās.

6) J. Vai Ļeņingradā pēdējos mēnešos notikuši gāzu ataku manevri?

A. Jā, tie ilga veselu nedēļu. Tas bija vai nu septembrī, vai oktobrī, un atceros, ka viņi beidzās mēneša 30. datumā. Drīzāk domājams, ka tas bija septembrī.

7) J. Vai šai laikā konsulātā bija kāds apmeklētājs, kas uzdeva sevi par “sarkano profesoru”⁵³ un teica, ka viņš piederot pie padomju iekšējās opozīcijas? Vai vispār tamlīdzīgs apmeklētājs ir bijis konsulātā?

A. Konsulātā ir bijuši apmeklētāji, kas uzdevušies par mācības spēkiem. Vai kāds no tiem apmeklējis konsulātu minētā laikā, neatceros. Neatceros arī, ka kāds būtu uzdevis sevi par “sarkano profesoru”. Neesmu dzirdējis nevienu runājam arī par iekšējo opozīciju PSRS-bā.

8) J. Vai Jums kādreiz ir piedāvāti materiāli par PSRS-bas iekšējo stāvokli un opozīciju?

A. Ne piedāvāti, ne pieminēti, nedz vispār par tādiem kādreiz ir bijusi runa. Neesmu tādus arī nekad prasījis.

9) J. Vai konsulāta apmeklētāji ir lūguši Jūs palīdzēt pārsūtīt viņiem uz ārzemēm pastu?

A. Tāds gadījums ir bijis vienu reizi 1934. g. pirmā pusē vai varbūt 1933./34. gadu maiņā. Pie manis griežas Latvijas pilsoņe, latviete (šīs pilsoņes vārds Ārlietu ministrijai nosaukts) un lūgusi nogādāt vēstuli toreizējam Saeimas priekšsēdētājam Dr. P. Kalniņam.⁵⁴ Atteicu, ka šo vēstuli varu nogādāt tikai vaļējā veidā kā

adresētu Latvijas oficiālai amata personai. Pilsoņi toreiz no vēstules nogādāšanas atteicās. Vēlreiz tā ieradās konsulātā 1934. g. 28. vai 29. decembrī, bet arī šoreiz nekādu vēstuli nenodeva. Nekad ne no viena cita pasta pārsūtīšana nav lūgta.

10) J. Vai Jūs esiet lūgti pārsūtīt kādu vēstuli Trockim?

A. Ne.

11) J. Vai cilvēks, kas uzdevies par “sarkano profesoru” (vai mācību spēku), ir vairākkārt apmeklējis konsulātu?

A. Atskaitot Latvijas pilsoņus, par kuriem pielaīžu, ka tie bieži ierodas pasu pagarināšanai, atceros kādus 2–3 gadījumus, kur mācības spēki apmeklēja konsulātu vairākas reizes.

12) J. Par ko šie apmeklētāji ar Jums aprunājušies?

A. Ieceļošanas, mantojuma vai pavalstniecības iegūšanas lietās. Neatceros, ka kāds no tiem būtu runājis par politiku, jo tādās sarunās es nebūtu ielaidies.

13) J. Vai Jums pēdējā laikā ir izdarīti lielāki remontu konsulatā? Kad? Kas tos izveda? Cik tie maksāja? Kādā veidā maksājumi izdarīti?

A. Lielāki remontu konsulatā izdarīti gandrīz viscaur 1934. gadā. Tie notikuši divos posmos: pirmais līdz jūnijam un otrs – pēc telpu nomas līguma noslēgšanas septembrī. Remonta darbus izveda privātā kārtā pieņemti meistari, kurus man ieteica konsulatā šofiers, malkas nesējs, mājas pārvaldniece un iecirkņa tehniķis. Remonti, kas izvesti gada otrā pusē kopā ar materiālu, materiālu piegādi un darba spēku, izmaksāja 4000–5000 cv.⁵⁵ rubļu. Atsevišķi maksājumi ir ļoti dažādi, tie visi iegrāmatoti konsulatā grāmatās. Maksājumi izdarīti papīra un Torgzina⁵⁶ rubļos. Vislielākais maksājums bijis malkas šķūņu pārbūves gadījumā, kur par ŽAKTa⁵⁷ ieteikto kopējo darbu (podrjad) samaksāja ap 1400 cv. rubļu.

14) J. Vai Jūs kaut kādā gadījumā esiet izdarījuši kādu maksājumu 5000 rubļu apmēros? Kad? Kam? Pret kvīti?

A. 1933. g. decembrī vai 1934. g. janvārī nopirku kažoku (komisijas veikals, prosp. 25. oktjabrja, starp ul.⁵⁸ Gercena un ul. Gogoļa) par cenu, kas bija starp 5000 un 6000 cv. rbļ. Tieši 5000 rbļ. nekad neesmu izdevis. Par minētā kažoka pirkšanu man izdeva talonu, bet, vai tas man vēl uzglabājies, nezinu. Iemaksu izdarīju

divās daļās. Nekādu kvīti ne personīgās, ne konsulāta lietās par 5000 cv. rbļ. nekad neesmu saņēmis.

15) J. Vai Jūsu sieva⁵⁹ vai Apinis kundze, vai kāds cits no konsulāta ir maksājis Jūsu uzdevumā konsulāta rēķinus? Vai tur kādreiz ir figurējusi summa 5000 rbļ. un kādam nolūkam?

A. Apinis kundze kādreiz maksāja sīkākus rēķinus no konsulāta dienas kases. Mana sieva valodas nezināšanas dēļ rēķinus nekad nav maksājusi. Lielākais parastais maksājums bija īres nauda, kas kopš 1. septembra noteikta uz 1300 cv. rbļ.

16) J. Ja kāda persona Jūs apmeklētu konsulātā divas vai trīs reizes, vai Jūs tad šo personu atcerētos? Vai septembra mēnesī Jums tāds apmeklētājs ir uzkritis?

A. Apmeklētāju, kas nāk divas reizes, ievērotu; pēc trešās reizes droši vien to atcerētos. Septembra mēnesī līdz 26. septembrim konsulātā biju viens pats, jo Apinis kdze bija atvaļinājumā. Tātad katru apmeklētāju būtu noteikti redzējis, un, ja tas būtu noticis vairākas reizes, to droši atcerētos.

17) J. Vai kāds no apmeklētājiem septembra mēnesī Jums solījis informāciju par PSRS-bas iekšējo stāvokli un runājis par iekšējo opozīciju?

A. Ne. (Konsuls Bisenieks pielaiž, ka pie viņa sliktās dzirdes ir iespējams, ka apmeklētājs, kas runājis ļoti klusā balsī, būtu varējis runāt arī par opozīciju.)

18) J. Kas ir Padomju militāro automobiļu ārējās pazīmes? Vai pie konsulāta mājas varēja kādreiz stāvēt militārs automobilis?

A. Militāro automobiļu pazīmes laikam ir to numuri, bet droši to nezinu. Var būt arī karodziņi. Pretīm konsulātam atrodas šoferu kursi, kur piestāj visvisādi automobiļi. Ja nemaldos, tur dzīvo arī kāds GPU ierēdnis, kas varēja lietot militāru mašīnu. Pašā konsulātā militāras personas nekad nav bijušas; varbūt starp 18. novembra apmeklētājiem ir bijusi arī kāda militāra persona, bet to droši nezinu.

Paraksts /G. Bisenieks/

4. pielikums. Konsulāta Ļeņingradā grāmatvedes E. Apines paskaidrojums. Ļeņingrada, 1935. g. 4. janvārī

Sakarā ar sūtniecības padomnieka J. Filholda kunga uzaicinājumu, pagodinot paskaidrot sekojošo:

Konsulāta kases grāmatā ne 1934. g. 20. septembrī, ne arī vēlāk (oktobrī un novembrī) nav ievesta neviena kvīte ne uz remontu, nedz kāda cita posteņa červ. 5000.– apmērā. Vislielākais červ. rub. summas, kas laikā no 1. septembra līdz 1. decembrim ievestas konsulāta kases grāmatā, ir: čr. 1055,15 – 1.IX.34., 1296,90 – 1.XI.34., visas par konsulāta telpu īri. Uz remonta posteņa septembra mēnesī vispār nefigurē nekādas izdevumu kvītes. Oktobra mēnesī ievestas 3 remonta kvītes:

Orlova 23.X.34. rēķins – par konsulāta balkonu logu remontiem – čr. 431.–

Orlova 25.X.34. rēķins – par materiāliem konsulāta balkonu logu remontiem – čr. 41,20, un

Smirnova J. A. 29.X.34. rēķ. – par plīts izlabošanu virtuvē un kamīna izlabošanu melnā kabinetā – čr. 200.–

Novembra mēnesī ievestas 5 remonta kvītes:

Ļengortop'a⁶⁰ 3.X.34. rēķ. Nr. 3192 – par 120 kb/mtr. dēļiem konsulāta garāžas izbūvei – čr. 630.–

Mājas pārvaldes 1.XI.34. rēķins – par malkas šķūnīša pārbūves plāna sastādīšanu – čr. 25.–

Ļensnabsbit'a⁶¹ 2.XI.34. rēķins Nr. 3582 – par cementu un smiltīm konsulāta garāžas būvei – čr. 180,71.

Kostikova S. A., 2.XI.34. rēķins – par cementa pārvešanu 1500 kg garāžas būvei – čr. 150.–

Džerfi J., 3.XI.34. rēķ. – par 400 ķieģeļu atvešanu konsulāta garāžas būvei – čr. 110.–

Ārpus remonta posteņa konsulāta galvenā kases grāmatā ievests 26. oktobrī “Nikolajeva 26.X.34. rēķ. – par 2 vezumu dēļu pievešanu konsulāta malkas šķūņu remontam – čr. 135.–”, kas likti uz apkurināšanas izdevumu posteni. Bet ar šo Nikolajevu konsulātam nebija nekādas darīšanas, jo malkas šķūnīšu remontu kārtoja kons[ulāta] pag[aidu] šofers Vasīlijs Patrikejevs (Itālijas konsulāta šofers), kuram šim nolūkam bija izsniegts avanss un kurš pie savas

norēķināšanās iesniedza vairākas kvītes, starp kurām arī atradās min. Nikolajeva kvīte.

Konsuls G. V. Bisenieka kungs nekad man nav licis izrakstīt kādu kvīti par čr. 5000.– uz remonta rēķina. Visas kvītes, kā tās, kas manā klātbūtnē no manis pašas, vai kons. Bisenieka kunga tika izrakstītas konsulātā, vai arī tika iesniegtas konsulātā, tika man neka-vējoši nodotas, jo es vedu konsulāta grāmatas. Bet nekad manās rokās nav bijuse kvīte par čr. 5000.– ar Nikolajeva parakstu.

Paraksts /E. Apinis/

Avots: HIA, Latvian Embassy in Stockholm, box 3.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Sīkāk sk.: Edgars Andersons (1982). *Latvijas vēsture. Ārpolitika*. I. Stokholma: Daugava, 469.–485. lpp.; Inesis Feldmanis, Aivars Stranga, Jānis Taurēns, Antonijs Zunda (2015). *Latvijas ārpolitika un diplomātija 20. gadsimtā*. 1. sēj. Rīga: Jumava, 225.–233., 287.–319. lpp.
- ² Leonīds Nikolajevs (1904–1934), zemāks partijas ierēdnis. Strādājis komjaunatnes komitejā, Ļeņingradas apgabala partijas komitejā (referents), vēl vairākās vietās, visbeidzot – apgabala komitejas Partijas vēstures institūtā (instruktors). 1934. g. aprīlī izslēgts no partijas un atbrīvots no darba institūtā par “partijas disciplīnas neievērošanu” (atteikšanos doties ilglaicīgā komandējumā uz dzelzceļa un sūdzību rakstīšanu), pēc apelācijas sūdzības maijā atjaunots partijā, taču, izsakot “stingru rājienu”, turpinājis iesniegt apelācijas augstākstāvošās iestādēs, būdams bez darba.
- ³ Milda Draule (1901–1935), cēlusies no Lugas apriņķa zemniekiem (iespējams, latviešu kolonijā). No 1919. g. partijas biedrene, 1925. g. precējusies ar L. Nikolajevu, 1930.–1933. g. strādāja par Statistikas sektora rēķinvedi, Viegļās rūpniecības kadru sektora tehniko sekretāri Ļeņingradas apgabala komitejā, pēc tam – Smoļņijam blakus esošajā Smagās rūpniecības tautas komisariāta pilnvarotā pārvaldē Ļeņingradā. Viņa tika aizturēta uzreiz pēc uzbrukuma – sanāk, ka Smoļņijā, kur viņas atrašanās nebija likumsakarīga, turklāt tieši pirmā nopratināšanas protokola rakstīšanas sākuma laiks – 15 minūtes pēc uzbrukuma, jau Iekšlietu tautas komisariāta (NKVD) telpās, rada dažādas spekulācijas (turklāt protokolā nav norādīta aizturēšanas vieta, kas obligāti bija jādara). Iespējams gan, ka rakstītājs kļūdījies un patiesībā pratināšana sākta nevis plkst. 16.45, bet 18.45, uz ko netieši norāda arī īsā protokola noslēgšanas laiks – plkst. 19.20, tomēr, kā apliecina M. Draules tiesas materiāli, viņa tika aizturēta tieši Smoļņijā.
- ⁴ Kirova slepkavības norisē kā liecinieki bija iesaistīti vēl vairāki latvieši pēc izcelsmes: sešu cilvēku lielajā Kirova NKVD apsardzes grupā tādi bija divi – K. Pauzers un Auzens, bet viens no pārējiem uzbrukuma tiešajiem

lieciniekiem bija garāmejošais ēkas montieris S. Platočs (visi lietā figurēja kā liecinieki, bet pēdējais 9. decembrī neizprotamu iemeslu dēļ tika pat apcietināts).

- ⁵ Sk., piemēram: Iurii Zhukov (2000). Sledstvie i sudebnye protsessy po delu ob ubiistve Kirova. *Voprosy istorii*, 2, s. 33–51; Alla Kirilina (2002). *Neizvestnyi Kirov*. Sanktpeterburg: Neva, s. 5–542; Irina Stepanova (2009). Ubiitsa Kirova zagovoril 75 let spustia. *Svobodnaia pressa*, 01.01.2009. Pieejams: <http://svpressa.ru/society/article/17753/>
- ⁶ Sk.: Noslēpumainie 30 punkti... Ko stāsta atentatora sieva Milda Draule. *Pēdējā Brīdī*, 29.12.1934.
- ⁷ *Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs* (turpmāk: LVVA), 2570–5–58, 2., 4. lp.
- ⁸ LVVA, 2570–5–58, 2., 13. lp.
- ⁹ LVVA, 295–1–181, 1.–6. lp.
- ¹⁰ LVVA, 2574–6–323, 1.–101. lp.
- ¹¹ LVVA, 2570–5–58, 2., 7. lp.
- ¹² Sk.: Aivars Stranga (2015). *Latvijas ārējie ekonomiskie sakari. 1919.–1940. gads. Attiecības ar lielvalstīm (saimnieciskie, politiskie, diplomātiskie aspekti)*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 314.–315. lpp.
- ¹³ Sk.: Bonifācijs Daukšts. Latviski akcenti “Kirova lietā”. *Latvijas Jaunatne*, 07.03.1991.
- ¹⁴ Nosaukums kļūdaini: runa ir par konsulātu, jo par ģenerālkonsulātu tas pārdēvēts tikai 1937. gadā.
- ¹⁵ Alfrēds Bīlmanis (1887–1948), Latvijas diplomāts. 1932.–1935. g. sūtnis PSRS, 1933.–1948. g. – ASV.
- ¹⁶ Kārlis Ulmanis (1877–1942), Latvijas valstsvīrs. Vairākkārt Ministru prezidents, šajā amatā arī 1934.–1940. g., vienlaikus 1934.–1936. g. ārlietu ministrs, 1936.–1940. g. Valsts prezidents. Miris padomju ieslodzījumā.
- ¹⁷ Ļeņingrada, 1924.–1991. g. Sanktpēterburgas nosaukums.
- ¹⁸ Smoļņijs, bij. dižciltīgo jaunavu institūta ēka Pēterburgā, kurā boļševiku varas laikā strādāja varas iestādes.
- ¹⁹ Sergejs Kirovs (1886–1934; īstais uzvārds Kostrikovs), PSRS politisks darbinieks. No 1926. g. Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas Ļeņingradas apgabala komitejas sekretārs.
- ²⁰ CIK – abreviatūra no Centrālās izpildkomitejas nosaukuma (krievu val.): Central’nyi ispolnitel’nyi komitet.
- ²¹ Grigorijs Zinovjēvs (1883–1936; īstais uzvārds Radomisškis), Padomju Krievijas, PSRS augsts funkcionārs. 1919.–1926. g. Komunistiskās Internacionāles Izpildkomitejas priekšsēdētājs, 1921.–1926. g. partijas Centrālās komitejas Politbiroja loceklis. 1926.–1927. g. par nostāšanos opozīcijā atcelts no amatiem, izsūtīts. 1933.–1934. g. pēc “grēku nožēlošanas” atjaunots partijā. 1934. g. 16. decembrī apcietināts, 1936. g. nošauts.
- ²² Josifs Staļins (1878–1953; īstais uzvārds Džugašvili), PSRS valstsvīrs. No 1922. g. Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas ģenerālsēkretārs.
- ²³ Patiesībā L. Nikolajevs dzimis 1904. gadā.

- ²⁴ Domāta Milda Draule.
- ²⁵ Karls Radeks (1885–1939; īstais uzvārds Sobelsons), PSRS valstsvīrs. 1920.–1924. g. Komunistiskās Internacionāles Izpildkomitejas loceklis. 1927. g. par Trocka atbalstīšanu izslēgts no partijas, 1928. g. – izsūtīts. Pēc “grēku nožēlošanas” 1930. g. atjaunots partijā, darbojās laikraksta “Izvestija” redakcijā, partijas Centrālās komitejas Informācijas biroja vadītājs. 1937. g. apcietināts, paraugprāvā piespriesti 10 gadi ieslodzījumā, nogalināts soda nomēnē.
- ²⁶ GPU – abreviatūra no Galvenās politiskās pārvaldes nosaukuma (krievu val.): Главное политическое управление.
- ²⁷ Oficiālais dokumentu kolekcijas nosaukums, īstenībā runa ir nevis par Latvijas vēstniecību, bet sūtniecību.
- ²⁸ Vilhelms Munters (1898–1967), Latvijas valstsvīrs. No 1934. g. Ārlietu ministrijas ģenerālsēkretārs, 1936.–1940. g. ārlietu ministrs. Bija ilgstoši represēts, miris Latvijā.
- ²⁹ Ļevs Trockis (1879–1940; īstais uzvārds Bronšteins), Padomju Krievijas un PSRS valstsvīrs, t.s. trockisma ideologs. 1917.–1918. g. Padomju Krievijas ārlietu tautas komisārs, 1918.–1924. g. Padomju Krievijas, PSRS kara un jūras lietu tautas komisārs, 1919.–1926. g. partijas Centrālās komitejas Politbiroja, līdz 1927. g. – Centrālkomitejas loceklis. 1929. g. izraidīts no PSRS, Rietumos kļuva par galveno PSRS vadības ideoloģisko pretinieku. Nogalināts atentātā Meksikā. 1935. g. 26. janvārī Ļ. Trockis vēstulē “ameriķāņu draugiem” (“Viss pakāpeniski nostājas savās vietās”) atklāti izsmēja Latvijas konsula iesaistīšanu lietā, pamatojot notiekošā nelōģiskumu. Sk.: Vse stanovitsa postepenno na svoe mesto. *Biulleten' oppozitsii* (bol'shevikov-lenintsev), No 42, 1935. Pieejams: <http://web.mit.edu/fjk/www/FI/BO/BO-42.shtml>
- ³⁰ Grigorij Sokoļņikovs (1888–1939; īstais uzvārds Brilljants), PSRS valstsvīrs, diplomāts. No 1922. g. finanšu tautas komisārs, 1929.–1932. g. pilnvarotais pārstāvis Lielbritānijā, no 1932. g. ārlietu tautas komisāra, no 1935. g. – mežrūpniecības tautas komisāra vietnieks. 1936. g. jūlijā apcietināts, paraugprāvā piespriesti 10 gadi ieslodzījuma, nogalināts cietumā.
- ³¹ Vladimirs Ļeņins (1872–1924; īstais uzvārds Uljanovs), PSRS valstsvīrs. 1917.–1922. g. Padomju Krievijas, 1922.–1924. g. – PSRS Tautas komisāru padomes (valdības) priekšsēdētājs.
- ³² Nadežda Krupskaja (1869–1939), V. Ļeņina dzīvesbiedre.
- ³³ Filips Medveds (1889–1937), PSRS represīvo orgānu ierēdnis. 1934. g. 15. jūlijā – 3. decembrī Ļeņingradas apgabala Iekšlietu tautas komisariāta pārvaldes priekšnieks. Pēc Kirova slepkavības arestēts, piespriesti 3 gadi ieslodzījuma, strādājis vadošos amatos ieslodzījuma vietu celtniecības iestādēs Tālajos Ziemeļos. 1937. g. septembrī arestēts, novembrī nošauts.
- ³⁴ Boriss Stomoņakovs (1882–1940), PSRS diplomāts. 1926.–1934. g. Ārlietu tautas komisariāta kolēģijas loceklis, pārzināja attiecības ar Latviju, no 1934. g. ārlietu tautas komisāra vietnieks. 1938. g. arestēts, nošauts.
- ³⁵ Georgs Bisenieks (1885–1941), Latvijas diplomāts, 1905. g. revolūcijas dalībnieks, ilgstoši atradies cietumā un izsūtījumā. 1912. g. izbēdzis,

- dzīvojis Beļģijā, no 1913. g. Anglijā. No 1918. g. Latvijas diplomātiskajā dienestā, bijis pārstāvniecības vadītājs, pēc tam sūtnis Lielbritānijā, 1924. g. atgriezies Latvijā. 1933. g. iecelts par konsulu Ļeņingradā, 1934. g. decembrī izraidīts, amatā skaitījās līdz 1935. g. aprīlim, pēc tam atradies ārlietu ministra rīcībā, no 1935. g. oktobra – Ārlietu ministrijas pārziņā. Pēc valsts okupācijas un aneksijas 1940. g. 3. oktobrī Rīgā apcietināts, 1941. g. izvests uz cietumu Maskavā, 26. jūlijā piespriests nāves sods, kas 27. jūlijā izpildīts. Sīkāk sk.: Ēriks Jēkabsons, Valters Ščerbinskis (2003). *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki 1918–1991: Biogrāfiska vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 69.–70. lpp.
- ³⁶ Obvinitel'noe zakliuchenie (krievu val.) – apsūdzības raksts.
- ³⁷ Izvēstija – PSRS Centrālās izpildkomitejas dienas laikraksts Maskavā, dibināts 1917. g. PSRS valdības laikraksts.
- ³⁸ Tulkojums: Saskaņā ar grupas doto rīkojumu apsūdzētais Nikolajevs L. V. vairākkārt apmeklēja ... konsulu Ļeņingradā..., ar kuru veda sarunas par viņa palīdzības iespējamajām formām un no kura apsūdzētais Nikolajevs L. V. saņēma kontrrevolucionārās, teroristiskās grupas vajadzībām 5000 rubļus.
- ³⁹ *Persona in grata* (latīņu val.) – nevēlama persona.
- ⁴⁰ Aleksandrs Birznieks (1882–1952), Latvijas Ārlietu ministrijas ierēdnis, 1925.–1930. g. konsuls Ļeņingradā, 1931.–1940. g. ģenerālkonsuls Dancigā. Miris Francijā.
- ⁴¹ Posobniki i pokroviteli (krievu val.) – Atbalstītāji un aizbildņi.
- ⁴² Pravda – Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālās komitejas dienas avīze Maskavā, dibināta 1912. gadā.
- ⁴³ Malen'kii konsul i ego boļšhie hoziaeva (krievu val.) – Mazais konsuls un viņa lielie saimnieki.
- ⁴⁴ Delikts – juridisks termins: tiesību aizskārums.
- ⁴⁵ Lishnie (krievu val.) – lieki.
- ⁴⁶ Elvīra Apine (dz. Karlsonē; no 1919. g. Filipa, no 1934. g. februāra – Apine; dz. 1899. g. Rīgā), Ārlietu ministrijas ierēdne. No 1933. g. goda ģenerālkonsulāta Helsinkos darbiniece, no 1933. g. februāra stenogrāfiste-korespondente konsulātā Ļeņingradā, no 1935. g. tai pašā amatā Ārlietu ministrijas Baltijas valstu, no 1936. g. – Juridiskajā nodaļā. 1939. g. atbrīvota no amata pēc pašas lūguma (sk.: LVVA, 2570–14–62, 1.–33. lp.).
- ⁴⁷ Jādomā, 6. janvārī Rīgā saņemtais ziņojums tapis 3. janvārī, jo šajā dienā sūtnis Ārlietu tautas komisariātā tika iepazīstināts ar apsūdzības cēloņiem, kas šķietami bija Bisenieka atsaukšanas pamatā.
- ⁴⁸ Ataka (krievu val.) – uzbrukums.
- ⁴⁹ Juris Filholds (1891–1942), Latvijas diplomāts. No 1931. g. Ārlietu ministrijas Baltijas valstu nodaļas vadītājs, no 1933. g. sūtniecības padomnieks Maskavā (no 1935. g. janvārī arī konsulāta Ļeņingradā pagaidu pārzinis). No 1935. g. maija konsuls Vinē, vēlāk – sūtniecības padomnieks Vinē, Tallinā. Miris Latvijā. Sīkāk sk.: Jēkabsons, Ščerbinskis. *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki 1918–1991: Biogrāfiska vārdnīca*, 102.–104. lpp.
- ⁵⁰ Domāts B. Stomoņakovs.

- ⁵¹ “Bratstvo russkoi pravdy” (krievu val.) – Krievu taisnības brālība, krievu pretboļševistiskās emigrācijas organizācija, dibināta 1921. g., nodaļas darbojās daudzās Eiropas un pasaules valstīs, arī Latvijā.
- ⁵² “Rossiiskii obshchevoinskii soiuз” (krievu val.) – Krievu karavīru savienība, lielākā krievu pretboļševistiskās emigrācijas organizācija, dibināta 1924. g., apvienoja krievu karavīru organizācijas visa pasaulē.
- ⁵³ Sarkanās profesūras institūts, 1924. g. izveidota Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas Centrālās komitejas augstākā mācību iestāde augstāko ideoloģisko kadru un sabiedriski politisko zinātņu pasniedzēju sagatavošanai, īsā apmācību laikā gatavoja t.s. sarkanos profesorus. 1930. g. sadalīts 10 atsevišķos institūtos pēc specialitātēm.
- ⁵⁴ Pauls Kalniņš (1872–1945), Latvijas politiķis, viens no vadošajiem Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas darbiniekiem. 1925. g. martā – 1934. g. maijā Saeimas priekšsēdētājs.
- ⁵⁵ 1922. gadā Padomju Krievijā, lai mazinātu inflāciju, naudas reformas rezultātā tika ieviesta vienība – červoncs, 1925. g. denominācijā 1 červonca vērtība tika noteikta 10 rubļu apmērā. 30. gados tie dēvēti par červoncu rubļiem.
- ⁵⁶ Torgsin – Vsesoiuznoe obēdinenie dlia torgovli s inostrantsami (krievu val.): Vissavienības apvienība tirdzniecībai ar ārzemniekiem, 1931.–1936. g. valsts organizācija ar mērķi iegūt valūtu no ārzemniekiem un materiālās vērtības no PSRS pilsoņiem, darbojās specializētu veikalu tīkls ar kvalitatīvākām precēm.
- ⁵⁷ ŽAKT – Zhilishno arendnoe kooperativnoe tovarishchestvo (krievu val.): Kooperatīva dzīvokļu nomas biedrība.
- ⁵⁸ Ul. – saīsinājums no vārda “ulitsa” (krievu val.) – iela.
- ⁵⁹ Lotija Luīze Henija Biseniece (dz. Hanney; dz. 1885), angliete. 1955. g. PSRS varas iestādes atļāva Lielbritānijas pilsonei L. Biseniecei izbraukt no Padomju Latvijas uz Angliju pie meitām Helēnas Frensisas (dz. 1919) un Stellas Margaretas (dz. 1919).
- ⁶⁰ Lengortop – “Leningrdaskii gorodskoi toplivnyi trest”, Ļeņingradas pilsētas degvielas trests.
- ⁶¹ Uzņēmums “Snabsbyt” Padomju Savienībā pārzināja tirdzniecību ar sadzīves priekšmetiem un materiāliem, šajā gadījumā runa ir par attiecīgās organizācijas Ļeņingradas nodaļu.